

SOCIALIZIMI LEKSIKOR I GJUHËS SHQIPE

LEXICAL SOCIALIZATION OF THE ALBANIAN LANGUAGE

Melihate ZEQRIRI¹

¹* Prishtinë

*Corresponding author e-mail: melihatez@gmail.com

Abstract

This paper addresses the sociology of language as a branch of the social sciences that examines society in relation to language. Language is connected to socialization in three fundamental dimensions. First, it serves as the primary tool of socialization; second, it represents socialization through language, whereby linguistic varieties emerge that reflect social groups; and third, it involves socialization about language, in the form of knowledge concerning linguistic structures and functions.

Today, in the field of publishing, we find ourselves in the most disoriented linguistic era, where educational and scientific texts are produced in impoverished Albanian, full of deviations from the standard norm, without accountability or responsibility. Even a superficial glance at the textbooks used in schools and universities—both public and private, particularly in Prishtina, Skopje, Tetovo, and Tirana—reveals that they are written and published with numerous linguistic errors: orthographic, grammatical, syntactic, stylistic, semantic, and terminological. In the field of terminology, there are even subject names that are linguistically incorrect, along with other notions fabricated either as incomplete translations from Slavic languages and English, or as substandard formations.

Key words: *language, socialization, terminology, social science, form, notion.*

Përmbledhje

Tema do të trajtonë sociologjinë e gjuhës si fushë e shkencave shoqërore që trajton shoqërinë në raport me gjuhën. Pra, gjuha lidhet me socializimin në tri rrafshë themelore. Së pari është mjeti themelor i socializimit, së dyti, është socializimi për gjuhën, më ç'raste shfaqën varietete gjuhësore që pasqyrojnë grupe shoqërore dhe së treti, socializim lidhur me gjuhën në formën e dijeve për format dhe funksionet gjuhësore.

Sot në fushën e botimeve ndodhemi në epokën gjuhësore më të çoroditur, ku tekstet mësimore e shkencore hartohen me një shqipe të varfër dhe me përplot shkarje nga norma standarde dhe kur askush nuk skuqet dhe nuk jep llogari për këtë. Po t'u hidhet një vështrim qoftë dhe sipërfaqësor teksteve mësimore të shkollave dhe të universiteteve tona publike e private, kryesisht atyre të Prishtinës, të Shkupit, të Tetovës, por dhe atyre të Tiranës, do të mund të shihet se ato janë shkruar e botuar me shkarje jo të pakta gjuhësore: drejtshkrimore, gramatikore, sintaksore, stilistike, semantike, terminologjike etj. Në fushën e terminologjisë madje ka dhe emërtime të lëndëve gjuhësisht jokorrekte dhe nocione të tjera të sajuar ose si përkthime të gjymta nga sllavishtja e anglishtja, ose si formime substandarde.

Fjalët kyçe: *gjuhë, socializim, terminologji, shkencë shoqërore, formë, nocion.*

Socializimi i gjuhës shqipe

“Nëse e mbizotëron gjuhën tënde, do të fitosh shumë miq” – **Catoni**

SOCIALIZIM (Socialization). Proces i bashkëveprimit me persona të tjerë, përmes të cilit përfshihemi në kultura të ndryshme, duke mësuar si të flasim, të veprojmë, të mendojmë e të ndiejmë. Prej këtij del termi socializim gjuhësor. Mund të flasim për socializim parësor – me anëtarët e familjes në fëmijëri të hershme dhe socializim dytësor – çfarëdo socializimi tjetër gjatë jetës, shkollë, lagje, punë etj. Gjuha lidhet me socializimin në tri rrafshë themelorë. Së pari është mjeti themelor i socializimit, së dyti, është socializim për gjuhën, me ç’rast shfaqen varietete gjuhësore që pasqyrojnë grupe shoqërore dhe, së treti, socializim lidhur me gjuhën në formën e dijeve për format dhe funksionet gjuhësore dhe të atitvdave për to. Cazden (2001:86). BR. f, 304.

SOCIOLOGJI E GJUHËS (Sociology of language). Fushë e shkencave shoqërore që trajton shoqërinë në raport me gjuhën. Është e afërt me sociolinguistikën, e cila trajton gjuhën në raport me shoqërinë. Përgjithësisht, sociolinguistikët janë gjuhëtarë, ndërsa sociologët e gjuhës janë sociologë. Sociologjia e gjuhës ofron teknika sociologjike të kërkimit dhe të interpretimit për çështjet gjuhësore që trajtohen. Disiplinë që merret me studimin e ndikimit të faktorëve gjuhësorë në dukuritë ndryshme shoqërore. Bainbridge (2001:92); Hymes, Dell (1972:1). BR. SHM. f, 310

Gjuha shqipe është pasuria më e madhe kombëtare, krenaria, vlera më e madhe shpirtërore që ka krijuar populli ynë ndër shekuj. Profesori Çabej, thotë: “*Gjuha pasqyron një kombësi, ajo është pasqyra më e qartë e një kombësie dhe kulturës së saj. Shkalla e pasurisë dhe e pastërtisë së gjuhës është një tregues i nivelit të kësaj kulture. Prandaj, ringjalljet nacionale kudo e në çdo kohë, kanë shkuar hap me hap me pasurimin dhe pastrimin e gjuhës*”. Gjatë kohëve qëkur është mësuar gjuha shqipe në institucionet arsimore të Kosovës, ajo ishte dhe vijon të jetë një nga lëndët kryesore në shkollë. Ajo ka rëndësi të madhe arsimore, edukative dhe praktike.

Lënda e gjuhës shqipe pajis nxënësit me njohuri shkencore gjuhësore, i aftëson ata për ta përvetësuar gjuhën amtare në shkallën më të lartë, ua formon shprehitë gjuhësore në të folur dhe në të shkruar. Siç dihet, gjuha dhe letërsia shqipe zënë një vend me rëndësi në planprogramet e shkollës sonë. Si lëndë e veçantë ajo mësohet që nga klasa e parë e shkollës fillore e deri në klasat e fundit të arsimit të mesëm, si dhe në shumë shkolla të larta e fakultete, që përgatitin kuadro të profilit arsimor. Gjithashtu edhe tekstet shkollore kanë arritur një ngritje të mirë cilësore si nga ana e brendësisë ashtu edhe nga e gjuhësisë. Tekstet shkollore luajnë rol të rëndësishëm në përvetësimin e normës letrare. “*Ai njeri që i bën të lehta edhe gjërat e vështira, është vetëm mësuesi*”- **Ralph Waldo Emerson**.

Kur flasim për gjuhën letrare dhe tekstet shkollore duhet çdo herë të kemi parasysh detyrat themelore të shkollës dhe institucioneve të tjera botuese për kultivimin dhe zbatimin konkret të brendësisë, përmbajtjes dhe formës së tyre. Në tekstet shkollore duhet të gjejmë një gjuhë të pasur, të rrjedhshme, të kuptueshme, që pasqyron me të vërtetë thesarin e pashtershëm të gjuhës popullore e ngritur në nivelin e gjuhës letrare. Në tekstet shkollore duhet t’i gjejmë të zbatuara plotësisht të gjitha rregullat gramatikore, leksikore dhe drejtshkrimore të gjuhës shqipe.

Sot më tepër se kurrë, në gjithë veprimtarinë e shkollës po bëhet përpjekje e vazhdueshme që të përdoret një gjuhë letrare e përpiktë, e pastër dhe e kulturuar, duke synuar që jo vetëm gjuha e teksteve të jetë plotësisht e normuar, e njësuar, e standardizuar, por edhe të folurit e mësuesit dhe të nxënësit të shkarkohen nga të gjitha luhatjet dhe ndikimet dialektore dhe të të folmeve, të vihet në përputhje të plotë me gjuhën e tekstit. Mësimdhënësi i lëndës së gjuhës shqipe e ka barrën më të madhe që rinia shkollore sa më lehtë ta përvetësojnë gjuhën letrare, sepse ai është i lidhur për së afërmi me këtë. Mirëpo, nëse ai nuk gjen përkrahjen e ndihmën e mësimdhënësve të lëndëve të tjera dhe të vetë familjes së nxënësit, atëherë do të jetë e kotë të presim që nxënësit tanë të përvetësojnë lehtë gjuhën letrare.

Me format, metodat dhe mjetet e ndryshme ushtrimore që i përdor mësimdhënësi gjatë orës e arrin qëllimin edukativo-arsimor, por njëkohësisht edhe ngritjen dhe përsosjen e nxënësve të aftësohen të flasin, të shprehin e të shkruajnë pastër, rrjedhshëm dhe pa gabime, në gjuhën letrare shqipe. Shtrohet pyetja: Cilat janë detyrat kryesore për aftësimin e nxënësve që të flasin e të shkruajnë pa gabime në gjuhën letrare shqipe?

Detyra themelore e mësimdhënësit për ngritjen dhe përsosjen e të folurit dhe të shkruarit të nxënësit janë:

- 1. Nxënësit të aftësohen, të flasin drejtë e pa gabime, në frymën e gjuhës së sotme letrare shqipe;**
- 2. Nxënësit të aftësohen, të jenë në gjendje t'i lidhin fjalët dhe fjalitë në një tërësi logjike kuptimore;**
- 3. Nxënësit të aftësohen, që mendimet e tyre t'i shprehin në mënyrë të pavarur;**
- 4. Të pasurohet fondi leksikor i tyre, përkatësisht fjalori i nxënësve etj.**

Të gjithë këto detyra që dalin para mësimdhënësit dhe nxënësit nuk mund të realizohen menjëherë. Ato varen nga një mori faktorësh objektivë dhe subjektivë, siç janë shkolla, familja, rrethi shoqëror, faktori psikofiziologjik etj. Kultura e të shprehurit me gojë zhvillohet gjatë çdo ore të mësimin të gjuhës shqipe dhe pothuaj në çdo orë të mësimin të lëndëve tjera. Mësimdhënësi i gjuhës shqipe duhet ta njohë mirë gjuhën letrare shqipe; të konsultojë vazhdimisht, literaturë profesionale shkencore, revista, fjalorë, enciklopedi, praktikumë, e tekste gramatikore dhe ushtrimore etj. Megjithatë, në rradhë të parë gjuha e mësimdhënësit duhet të jetë shumbull për nxënësit, kurse të folurit e tij ndërgjegje e shëndoshë logjike për të komunikuar me ta. Për t'i realizuar sa më mirë detyrat e kësaj lënde dhe për të ndikuar që kuadrot e reja të fitojnë një kulturë të gjerë gjuhësore, për të cilën, rol vendimtar luajnë: mësimdhënësi, nxënësi, teksti shkollor, familja, rrethi shoqëror etj.

Përkundër rezultateve të arritura në këtë drejtim, në shkollat tona në përvetësimin e gjuhës letrare shqipe ende ka luhatje, mangësi dhe dobësi. Nuk janë të rralla rastet kur nxënësit shkruajnë me gabime, fjalori i tyre është i varfër, nuk dinë t'i shprehin mirë mendimet me gojë apo me shkrim, përdorin mjaftë dialektizma, krahinarizma, lokalizma që nuk përkojnë me rregullat gramatikore dhe leksikore të shqipes dhe fatkeqësisht nuk janë në gjendje të përdorin pasuritë e shumta të gjuhës sonë letrare. Për të ngritur nivelin e mësimdhënies dhe nivelin e organizimit të mirë të orës mësimore, është e domosdoshme që vazhdimisht të ngritet edhe aftësia edhe puna shkencore, metodike e praktike e vetë mësuesit të lëndës dhe tekstit shkollor. Një rregull të tillë e përmban edhe reforma shkollore.

Mësimdhënësi i gjuhës duke pasur një shkallë të lartë arsimore-shkencore e kulturore për lëndën e gjuhës amtare duhet t'i rreket një pune sistematike e të programuar me kujdes dhe në bazë të normave të caktuara parimore. Kujdesi i tij duhet të jetë i njëjtë si gjatë orës ashtu edhe jashtë orës mësimore, kështu që nxënësit kur vërejnë interesimin dhe angazhimin këmbëngulës të mësimdhënësit të tyre, ata vetë zgjojnë interesim për thellimin e njohurive jo vetëm të gjuhës, por edhe të lëndëve të tjera. Mësimdhënësi i lëndës duhet vazhdimisht të bëjë përpjekje, që nxënësit t'i respektojnë rregullat e gjuhës letrare shqipe, duke fituar shprehje pune, që këto norma t'u bëhen pronë e përhershme në jetën e tyre të përditshme praktike.

Njohja dhe zotërimi i thellë praktik i gjuhës letrare shqipe, krijimi i shprehive gjuhësore, aftësimi i nxënësve në përdorimin e drejtë të mjeteve dhe të pasurisë gjuhësore, leksikore dhe frazeologjike në të folur e në të shkruar është qëllimi kryesor i lëndës së gjuhës në shkollë. Kurse kushti kryesor për zotërimin e gjuhës letrare dhe për krijimin e shprehive gjuhësore të nxënësit është përgatitja e mirë e teksteve shkollore.¹⁸³

¹⁸³www.studentet.mk- shikuar për herë të fundit, me 20. 1. 2020

Mangësitë kryesore në kuadrin rregullativ, në bazë të të cilit janë duke u hartuar dhe vlerësuar tekstet e reja, përfshijnë: Mungesa e përputhshmërisë ndërmjet dokumenteve që rregullojnë procesin e hartimit, vlerësimit dhe aprovimit të teksteve shkollore dhe materialeve mësimore; Mangësi në trajtimin e aspekteve themelore që rregullojnë këto procese dhe paqartësi të shumta procedurale; Shmangie e masave të rëndësishme në procesin e përgatitjeve për hartimin e teksteve të reja dhe në procesin e vlerësimit të tyre; Moskonsolidimi i mekanizmave për mbledhjen e vazhdueshme të të dhënave nga shkollat/komunat lidhur me cilësinë e teksteve shkollore. Me qëllim që të identifikohen mangësitë kryesore që i karakterizojnë shumicën e teksteve që aktualisht janë në shfrytëzim, në këtë studim po ashtu janë analizuar tekstet shkollore.¹⁸⁴

Shqetësimet kryesore të mësimdhënësve, sa i përket cilësisë së teksteve shkollore përfshijnë¹⁸⁵: Mungesa e aktualitetit, relevancës dhe përputhshmërisë me kurrikulën e re; Mbingarkesa (me tema, tekst, fakte, formula); Përmbajtja e fakteve të pasakta dhe koncepteve të padefinuara mirë; Mungesa e balansit në gjerësinë dhe thellësinë e trajtimit të temave; Mungesa e perspektivës së shumëfishtë në trajtimin e temave; Strukturimi jo adekuat dhe konsistent i përmbajtjes; Mungesa e referencës në burime plotësuese për informata shtesë; Mospërshtatja me nivelin kognitiv të nxënësve; Mungesa e ndërlidhjes/mundësisë për t'u ndërlidhur me informatat dhe përvojat paraprake të nxënësve; Mungesa e korrelacionit ndërkurrikular; Mungesa e rezultateve të pritura në fillim të çdo njësie/teme mësimore dhe kritereve të suksesit në fund të secilës njësi; Pamundësia për shfrytëzim fleksibil të tekstit, konform aftësive dhe stileve të ndryshme të të nxënësve; Fokus në informata/fakte dhe reproduktim; Ilustrime jo adekuate, jo funksionale dhe jo atraktive për nxënësin.

Shkolla shqipe sot, në të gjitha hapësirat shqiptare, ndodhet në shkallën më të ulët të formimit gjuhësor të nxënësve. Brezat e rinj të shkollarëve, po dhe të studentëve, dhe të pedagogëve universitarë, veçanërisht ata të këtyre 20 vjetëve të fundit, që po e ngatërrojnë shqipen me anglishten dhe nuk flasin mirë as shqip dhe as anglisht, s'dinë të shkruajnë pa gabime gjuhësore qoftë dhe një tekst të shkurtër a CV-inë e tyre.

Nivelin e dobët të gjuhës së shkruar në shkollë dhe në universitet, në medie, në administratën shtetërore, nuk duhet ta shikojmë thjesht vetëm si problem shkollor, por edhe si problem kombëtar, ku duhet të ndërhyjë shteti me politikat gjuhësore për përmirësimin e gjendjes. Sepse gjuha nuk është vetëm mjeti kryesor i shprehjes, por është edhe identitet kulturor e nacional.

Akademik Idriz Ajeti shprehet – *“Identiteti i shqiptarëve është gjuha e përbashkët letrare, gjuha standarde. E humbe gjuhën, s'ke identitet. S'je kerrkush. Në veprimtarinë e kulturës së gjuhës nuk mund të ketë sukses po nuk u edukua dashuria për gjuhën amtare, ndjenja e përgjegjësisë dhe qëndrimi i ndërgjegjshëm ndaj saj.”*

Shtetet e sotme shqiptare nuk po merren seriozisht me nivelin e dobët të shqipes në shkollë dhe jashtë saj. Kosova dhe Shqipëria janë të vetmet vende në rajon dhe në Europë që nuk e mbrojnë gjuhën shqipe në përdorimet publike me ligj, sikur kjo të ishte një gjuhë e huaj. Tekstet shkollore e universitare botohen me qindra e mijëra gabime: drejtshkrimore, gramatikore, sintaksore e logjike. Edhe në administratën publike, në medie, fjalori dhe sintaksa e shqipes janë të kërcënuara seriozisht. (Murati, 2019: 350)

Si shprehje e mosnjohjes, pastaj edhe e mospërfilljes së gjuhës, shqipfolësit tanë të shkolluar do të përdorin gjithnjë e më shpesh:

*Në qoftë se nuk gaboj / dhe jo: **në qoftë se nuk gabohem;***

*Për shkak se / dhe jo: **nga shkaku se;***

*Nuk do të përsëris ç'u tha / dhe jo: **nuk do të përsëritem;***

¹⁸⁴ Cilësia e teksteve shkollore në Kosovë; Hartimit të këtij studimi i kontribuan: Lindita Boshtrakaj, Ema Rraci, Kushtrim Bajrami; prill 2019, Prishtinë, fq. 7

¹⁸⁵ Po aty, fq. 8

Do të flas shkurt / dhe jo: do të jem i shkurtër. (Murati, 2016: 442)

Drejtskrimi i shqipes na udhëzon që të fjalët e përbëra ose të përngjitura, të formuara me elementin fjalëformues **bashkë-**, kur fjala tjetër fillon me zanore kemi rënien e tingujve të patheksuar ë, khs. *Bashkatdhetar, bashkautor, bashkudhëtar*, etj. Por, në kundërshtim me këtë rregull, jo rrallë në shtypin tonë mund të hasen format e këtilla të gabuara: *bashkëatdhetar, bashkëautor, bashkëudhëtar, bashkëanëtar*, etj. (Po aty, 446)

P. sh.: **Bie numri** – kalk nga sll. *pada brojot* / **Shqip:** *zvogëlohet numri i nxënësve...*

Çertifikatë – *certifikatë*. Në pajtim me shqiptimin e sotëm letrar, fjalët me burim nga latinishtja a nga gjuhët romane, si edhe nga greqishtja, të cilat në gjuhën shqipe kanë një *c* të ndjekur nga zanorja *e* ose *i*, shkruhen me *c* dhe jo me *ç* apo me *s*: *celebrim, celular, centralist, centralizoj, certifikatë, procedurë, proces* etj.

Census – “Cenzusi i popullatës”- / **Drejt:** *Regjistrimi i popullsisë.*

Çdokush- I mirëpritur është çdokush. / **Më drejt:** *kushdo.*

Çdokund – (në ligjërimin bisedor) = trajtë e paqenë. / **Drejt:** *kudo, gjithkund, gjithandej.* Jo **ditë më parë**, por *para pak ditësh.*

Jo **kohë më parë**, por *para pak kohësh.*

Do jemi – “Të bashkuar **do jemi** patjetër në Bashkimin Europian!”

Drejt: **do të jemi**. “Të bashkuar **do të jemi** patjetër në Bashkimin Europian!”

Do të bie shi – “Pasdite do të bie shi” / **Drejt:** *pasdite do të bjerë shi.*

Do të vjen – “Zgjidhja do të vjen vetëm kur ne e përcaktojmë dhe aplikojmë qëndrimin tonë autokton ndaj emrit...”

Drejt: “Zgjidhja **do të vijë** vetëm kur ne e përcaktojmë dhe aplikojmë qëndrimin tonë autokton ndaj emrit...”

Dokumentat – “Këtë na thonë edhe kronistat Osmanë por këtë na thonë edhe dokumentat Greke të kohës dhe natyrisht edhe dokumentat Veneciane perëndimore.”

Drejt: **Dokumentet.**

Termi - Djathë – Shkruhet –ë-ja fundore te emrat mashkullore dhe shumica e emrave mashkullore që përdoren edhe si asnjans: *atë, burrë, djalë, gjalmë, gjumë, kalë, lëmë, lumë, ballë (balli, ballët), brumë (brumi, brumët), djathë (djathi, djathët), drithë, drithëra, dyllë, dhallë, dhjamë, gjalpë, mjaltë, ujë, ujëra* etj.

E dielë (duhet pa ë-fundore) – Nuk shkruhet ë-ja fundore tek të gjithë emrat, te të cilët grupi i zanoreve *ie* ndiqet nga një bashkëtingëllore e lëngët (*l, ll, r*) dhe të gjitha fjalët e formuara prej tyre: *e diel, diell, miell, qiell*, etj.; *diellor, përmiell, miellzim, qiellor*, etj.

E drejta në punë / e drejta në pension / tatimi në prone - “E drejta në punë është ...”; E drejta në pension...”; “Tatimi në pronë...” - Kalkime nga serb. *Pravo na rad; pravo na penziju, porez na imovinu.*

Shqip: *e drejta e punës, e drejta e pensionit, tatimi mbi pronë.*

Falënderohem - *Unë ju falënderohem juve; I falënderohem popullit; U falënderohem medieve; Do të doja t’i falënderohem...*

Drejt: *Unë ju falënderoj ju; falënderoj popullin; falënderoj mediet...*

“Duhet t’i falënderohesh mentorit tënd për...” / **Drejt:** “Duhet ta falënderosh mentorin tënd...”

Mirëmëngjes – “Mirëmëngjes Kosovë” / **Drejt:** *Mirëmëngjesi.* “Mirëmëngjesi Kosovë”

Mirësevini! - Drejt: *Mirë se vini!*

“Mirë se erdhe! Mirë se vjen! Mirë se rrini! Mirë se ju gjeta! Mirë ardhsh! Mirë vafsh! Mirë mbetsh! Qofshi mirë! Ju bëftë mirë!”, shkruhen ndaras e jo bashkë, siç hasen zakonisht, sidomos në institucionet arsimore, ku mësohet gjuha shqipe. P.sh., thuajse në të gjitha fjalët që zakonisht shkruhen gabim në shkollat, shohim “**Mirësevini**, nxënës të dashur!”, e cila sigurisht që është shkruar gabim. Edhe në hyrje të shumë qyteteve, kjo shprehje gjendet e shkruar gabim: “Mirësevini në X qytetin!”. Kujdes! Këto pasthirrma shkruhen bashkë vetëm kur ato kthehen

në emra, p.sh.: *Pasi i uroi mirëseardhjen, e ftoi të uleshin brenda. Fjala e mirëseardhjes. Darka e mirëseardhjes. Në shenjë mirëseardhjeje, etj.*

Mirë u pafshim! / Drejt: Mirupafshim!

Testi i arritshmërisë - Shprehje terminologjike e krijuar këto kohët e fundit për testin e arritjes së suksesit të nxënësve në shkollë. **Më drejt: Testi i suksesit.** (Murati, 2019: 371-404)

Gjuhën nuk e bën fjalori i madh, por përdorimi me mjeshtëri i fjalëve në fjali, i fjalive në periudhë, i periudhave në tekst. Përkundrazi, “sa më i madh të jetë fjalori, aq më e varfër bëhet gjuha. Arti i të shkruarit nuk shprehet në gjetjen e fjalëve të reja, por në shmangien e fjalëve që janë shndërruar në klishe të zbrazëta” – shprehet nobelisti i njohur Isak Beshevis Singer. (Po aty, 398)

Për këta mjeshtër të artit të shkrimit jo më kot thuhet se: *gjuhën shqipe e këndoi Naim Frashëri, e shkroi Gjergj Fishta, e lëmoi Faik Konica, i dha muzikë Nonda Bulka.* (Murati, 2016: 399).

“Gjuha përcjellë një kulturë. Kur flet gjuhën e tjetrit, njeh mënyrën e tij të të menduarit dhe të të jetuarit.” – **Francoise Retif**

Referencat

- [1]. Murati, Q.; *Kulturë gjuhe e komunikimi dhe gramatikë drejtshkrimore*; Instituti i Trashëgimisë Shpirtërore e Kulturore të Shqiptarëve – Shkup, 2019.
- [2]. Murati, Q.; *Për kulturën gjuhësore shqipe*; Instituti Albanologjik, Prishtinë, 20216
- [3]. Ismajli, R./ Rugova, B./ Munishi, Sh.; *Leksikon i termave të sociolinguistikës*, Akademia e Shkencave dhe e Arteve të Kosovës, Botime të veçanta CXCVIII, Seksioni i Gjuhësisë dhe i Letësisë, Libri 75; Prishtinë, 2020.
- [4]. Korniza Kurrikulare e Arsimit Parauniversitar të Kosovës, MASHT, Prishtinë, 2016.
- [5]. Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë. (2016). Udhërrëfyes për zbatimin e kurrikulës së re 2016-2021. (<https://masht.rks-gov.net/uploads/2017/03/udherrefyes-per-zbatimin-e-kk-2016-2021-final.pdf>)
- [6]. Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë. (2016). Kurrikula Bërthamë për Klasën Përgatitore dhe Arsimin Fillor të Kosovës (<https://masht.rks-gov.net/uploads/2017/02/kurrikula-berthame-1-finale-2.pdf>),
- [7]. Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë. (2016). Kurrikula Bërthamë e Arsimit të Mesëm të Ulët të Kosovës
- [8]. Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë. (2018). Kurrikulat lëndore/Programet mësimore, Klasa e gjashtë (<https://masht.rks-gov.net/arsimi-parauniversitar>)
- [9]. Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë. (2018). Kurrikulat lëndore/Programet mësimore, Klasa e shtatë (<https://masht.rks-gov.net/arsimi-parauniversitar>)
- [10]. Udhëzimi Administrativ Nr. 05/2011 Zbatimi i standardeve për tekstet shkollore. (<https://masht.rks-gov.net/uploads/2015/05/standardet-e-teksteve.pdf>)
- [11]. Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë. (2018). Vendimi nr. 251/01B për emërimin e Këshillit të ekspertëve për programe dhe tekste shkollore.
- [12]. Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë. (2011). Udhëzimi Administrativ nr. 05/2011 Zbatimi i standardeve për tekstet shkollore (<https://masht.rks-gov.net/uploads/2015/05/standardet-e-teksteve.pdf>)
- [13]. Ligji Nr.02/L-67 për botimin e teksteve shkollore, mjeteve mësimore, lektyrës shkollore dhe të dokumentacionit pedagogjik (<https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2437>)
- [14]. Cilësia e teksteve shkollore në Kosovë; Hartimit të këtij studimi i kontribuan: Lindita Boshtakaj, Ema Rraci, Kushtrim Bajrami; prill 2019, Prishtinë, publikuar nga projekti “Rrjeti i Kosovës për Arsim dhe Punësim - KEEN”
- [15]. <https://www.ethnologue.com> https://europa.eu/european-union/about-eu/eulanguages_en